PERSONÁLNA DEIXA *JA* A *TY* V REČI MATKY ORIENTOVANEJ NA DIEŤA DO TROCH ROKOV¹

ALEXANDRA BRESTOVIČOVÁ

Katedra jazykov Technickej univerzity v Košiciach

BRESTOVIČOVÁ, Alexandra: Personal Deixis *ja* [*I*] and *ty* [*you*] in the Mother's Speech Directed to a Child under Three Years. *Journal of Linguistics*, 2016, Vol. 67, No 2, pp. 125 – 142.

Abstract: The longitudinal case study of the usage of personal deixis *I* and *you* in the mother's speech directed to her first born child from the age of 6 months to 3 years is based on the analysis of 30 one-hour recordings of their interaction transcribed via CHAT in Childes. The focus is on one aspect of the child directed speech register, which is its variability in time. In the longitude of 30 months the number of occurrences of personal pronoun *you* is constantly decreasing while the number of personal pronoun *I* is constantly increasing in mother's speech directed to the child. The communicative functions which are being fulfilled by usage of personal pronouns *I* and *you* are also changing in time due to the development of the child's cognitive and speaking abilities. New communicative function while using personal pronoun *I* such as explanation to the child occurs in her 33rd month. New communicative function while using personal pronoun *you* such as role play starts at her age of 20th month and mother's repetitions of the child's statements as the display of mother's understanding occur from the 31st month. Other functions are fading in time such as commenting on the child's physical abilities, which is dominant to her 17th month and commenting on the child's state, which occurs up to one year of her age.

Key words: child directed speech, personal deixis, longitude, variability

1. ÚVOD

Termín reč orientovaná na dieťa (RD), z anglického „child directed speech“, uviedla do slovenskej lingvistiky Daniela Slančová vo svojej monografii *Reč autority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra* (1999). Tento termín označuje spontánne, situované prehovory, v ktorých je dieťa individuálnym alebo kolektívnym adresátom (1999, s. 26). Odvtedy sa výskumu najmä detskej reči v slovenskom kontexte systematicky venujú aj Jana Kesselová, Marina Mikulajová, Svetlana Kapalková, Zuzana Ondráčková a Stanislava Zajacová, ktorých spoločným výstupom k tejto problematike bol zborník *Štúdie o detskej*

¹ Štúdia vznikla v rámci riešenia grantového projektu VEGA 1/0099/16 *Personálna a sociálna deixa v slovenčine (človek v jazyku, jazyk o človeku)* pod vedením J. Kesselovej.

reči (2008) a vytvorenie diagnostického nástroja na posúdenie rečového vývoja detí pre rodičov *Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku – s testami a normami* (Kapalková a kol., 2010).

Podľa D. Slančovej (porov. 1999, s. 32) sa štúdie zaoberajúce sa otázkami RD zväčša zhodujú v tom, že tento špeciálny register sa používa v komunikácii s malými, teda 1 – 3-ročnými, prípadne až 4-ročnými deťmi. Jeho podoba sa mení v súčinnosti s rozvíjajúcimi sa rečovými schopnosťami dieťaťa, teda ide o vývinovú a vekovú variabilitu registra RD.

Register reči orientovanej na dieťa je charakteristickým mikrosociálnym komunikačným registrom a podľa D. Slančovej predstavuje „konvencionalizované jazykové a nejazykové správanie sa ľudí viazané na sociálny status, sociálnu rolu a sociálnu vzdialenosť“ (Slančová – Zajacová, 2007, s. 154). Subregister reči matiek orientovanej na dieťa (RMD) je špecifický typ simplifikovaného registra s vysokou mierou redundancie a posilnenou expresívnou zložkou (porov. Slančová, 1999, s. 29). Predurčujú ho na to pragmatické faktory danej komunikačnej situácie, a to vzájomná intimita matky a dieťaťa, súkromnosť rodinného prostredia, ústnosť prehovorov, komunikačné zámery a stratégie matky a najmä stupeň spoločných poznatkov oboch komunikačných partnerov o danej téme.

Reč matky orientovaná na dieťa sa prispôsobuje detským perцепčným schopnostiam, a preto sa vyvíja s vekom dieťaťa: aby bola efektívna, komunikačné signály matky musia byť dobre prispôbolené perцепčným schopnostiam a limitáciám dieťaťa. Tento proces sa nazýva zrkadlenie (porov. Dominey – Dodane, 2004, s. 126).²

Ako ďalej uvádzajú títo autori (porov. Dominey – Dodane, 2004, s. 126), počas prvých štyroch mesiacov veku dieťaťa vkladajú matky do reči stále viac a viac izolovaných slov, páuz a prestávok. Keď dieťa dovŕši približne 4 mesiace, tieto charakteristiky materskej reči zoslabnú. Od štvrtého do šiesteho mesiaca vrátane je interakcia medzi matkou a dojčatkom najintenzívnejšia. Matka používa vyššie hlasové nasadenie, aby pritiahla pozornosť dieťaťa a dosiahla očný kontakt. Neskôr, keď dieťa dovŕši 14 mesiacov, matka podľa výskumov Richarda N. Aslina a kol. (1996) prízvukuje predikát, a to tak, že nasadí vyšší tón a výraznejšiu amplitúdu. Zároveň nové slová pozične zaraďuje na koniec výpovede.

Práve v tomto veku u dieťaťa rýchlo stúpa schopnosť porozumenia slov v rodnom jazyku, a to vďaka zdieľanej pozornosti. Dare A. Baldwin (1991) ukázal, že už 16 – 19-mesačné deti vedia sledovať pohľad dospelého, aby usúdili, o čom sa hovorí, aj keď je pohľad dospelého uprený mimo dieťaťa, a teda ho priamo nezahŕňa. Druhým faktorom, ktorý napomáha dieťaťu usúdiť, o čom niekto hovorí, je jeho znalosť o intencii hovoriaceho. Porozumenie intenciam dospelého jasne napomáha znižovať referenčnú neistotu u dieťaťa o tom, o čom dospelý hovorí (porov. Dominey – Dodane, 2004, s. 132).

² Preklad zahraničných zdrojov vypracovala autorka štúdie.

Reč sa stáva prostriedkom, ktorým najmä matky dieťa nielen učia jazyk a socializujú ho, ale aj vytvárajú emocionálnu atmosféru plnú kladných citov, bezpečia a lásky. „Viac ako ktokoľvek iný v sociálnej sieti dieťaťa poskytuje matka dieťaťu pocit vzájomnosti, a to až do takej miery, že vzhľadom na svoje maličké dieťa matka potláča vlastný pocit identity a usiluje sa prebrať zorný uhol dieťaťa“ (Slančová, 1999, s. 36). Reč matky orientovaná na dieťa sa nazýva i „rečou druhého ja“. „Čím silnejšie sú emocionálne väzby medzi dospelým a dieťaťom, tým viac sa dospelý prispôsobuje komunikatívnej kompetencii dieťaťa“ (porov. Slančová, 1999, s. 31).

Materská reč má počas prvého roka dve hlavné funkcie: informatívnu a afektívnu (pozri Penman – Cross – Milgrom-Firedman – Meares, 1981, s. 23). Pri informatívnej funkcii matky komentujú (1) detské činnosti, (2) detské pocity, (3) svoje vlastné správanie, (4) predmety a iné elementy v externom prostredí. Afektívna funkcia zahŕňa povzbudenie (*šikovné dievčatko*), odrádzanie (*kto je neposlušný?*), nonsensové výpovede, ktorých interpretácia závisí výlučne od kontextu (*abú*), pozdravy (*ahoj, Luki*), napodobňovanie dieťaťa (*gú gú*), riekanky (*varila myšička kašičku*) a smiech.

D. Slančová (2008, s. 111) pozoruje u matky dieťaťa reakcie na jeho vokálne i nevokálne prejavy už od tretieho mesiaca jeho veku, a to počudovaním, pritakaním, výzvou, otázkami. Zároveň matka výpovede interpretuje tak, akoby boli nositeľmi sémantickej a pragmatickej informácie.

Podľa psychológov (Karras a kol., 2002, s. 521 – 522) „schopnosť matiek slovne reagovať na svoje dieťa definovaná ako afirmácie, imitácie alebo expanzie (rozšírenie detských výpovedí), opisy, otázky a hra alebo vysvetľovacie našepkávanie, je väčším prediktorom detských jazykových úspechov vo veku 21 mesiacov ako samotné správanie dieťaťa, definované ako pohľady na matku, skúmanie, vokalizácia alebo hra.“

Register RMD je definovaný nielen ako simplifikovaný, expresívny a prediktabilný, a to všetko pod egidou situatívnosti (porov. Slančová, 1999; Brestovičová, 2014), ale aj ako variabilný, prispôsobujúci sa kognitívnym a rečovým schopnostiam vyvíjajúceho sa dieťaťa. Práve variabilnosti registra RMD na príklade používania personálnej deixy *ja* a *ty* sa budeme venovať v tomto príspevku. Pozornosť budeme venovať najmä intenciám dospelého vyjadrených vo výpovediach s použitím personálnej deixy *ja* a *ty* v reči orientovanej na dieťa.

2. CIEĽ A METÓDA VÝSKUMU

V predkladanej longitudinálnej štúdii (30 mesiacov) chceme poukázať na výskyt a používanie personálnej deixy *ja* a personálnej deixy *ty* v reči matky orientovanej na dieťa, a to na pragmatické komunikačné funkcie³, ktoré plnia výpovede s týmito deixami v jej reči.

³ Termín používame v súlade so štúdiou D. Slančovej (porov. 2008).

Predpokladáme, že výskyt osobných zámen *ja* a *ty* sa bude v RMD meniť s pribúdajúcimi kognitívnymi a jazykovými schopnosťami dieťaťa a že výpovede s týmito zámenami v nominatíve budú postupom času plniť rôzne pragmatické komunikačné funkcie.

Vychádzame z prepisov 30 jednohodinových videonahrávok reči jednej matky orientovanej na svoje zdravé prvorodené dieťaťa vo veku od 6. mesiaca do 36. mesiaca, resp. do 3 rokov, uskutočňovaných raz za mesiac v domácom prostredí pri rutinných činnostiach počas dňa, akými sú hra, kúpanie, jedenie, ukladanie na spánok. Nahrávky sú kódované v transkripčnom systéme CHAT so zachovaním situačného kontextu.⁴

3. INTERPRETÁCIA VÝSLEDKOV

3.1. Výskyt zámen *ja* a *ty* v RMD počas 30 mesiacov

Počas celého skúmaného obdobia matka konzistentne referuje v reči o sebe najčastejšie apelatívom, čo vyplýva zo základnej charakteristiky registra RMD, ktorou je simplifikácia súvisiaca s transformáciou 1. zámennej a slovesnej osoby na 3. osobu, a teda s transformáciou *ja* na *mama*, *mamka*.

D. Slančová uvádza medzi vlastnosťami diskurzu reči orientovanej na dieťa posuny v slovesnej a zámennej osobe (1999, s. 28). Cituje pritom Charlesa Fergusona, ktorý pozoruje, že napr. gramatická simplifikácia RD spočíva v nahrádzaní 1. a 2. slovesnej osoby 3. osobou (ibid., s. 30). Práve transformácia slovesnej a zámennej osoby patrí k základným gramatickým znakom RMD (porov. Mitrová a kol., 2006, s. 5). Gramatická simplifikácia sa ukazuje v reči matiek napr. tak, že matka komentujúca svoj zámer alebo konanie do podmetovej pozície vety spravidla kladie apelatívne pomenovanie matky (stálu referenciu na ňu), a tak transformuje stavbu vety, napr. *chytím si ťa* na *mama si ťa pekne chyti* v snahe prispôbiť sa kognitívnym schopnostiam dieťaťa. Z takejto charakteristiky diskurzu RD vyplýva nízky výskyt autoreferencie osobným zámenom *ja* v RMD v nominatíve (pozri Graf 1), pretože agens, matka, je vyjadrovaný explicitne apelatívom *mama*, *mamka*, *mamička*. Z toho vyplýva, že dospelí v RD na seba častejšie odkazujú stálou referenciou než zámenom *ja* (napr. matka takmer 5-krát viac substantívom). Hoci sú výpovede s osobným zámenom *ja* v RMD zriedkavejšie, plnia špecifické komunikačné funkcie, ktorým sa budeme venovať podrobnejšie ďalej.

⁴ Nahrávky boli aj súčasťou riešenia grantového projektu VEGA 1/0129/12 *Modelovanie rečového vývinu slovensky hovoriacich detí v ranom veku* s hlavnou riešiteľkou D. Slančovou.

Graf 1: Porovnanie výskytu personálnej deixy *ja* a apelatívneho pomenovania matky v RMD od 6. do 36. mesiaca veku dieťaťa.

Podobne referencia na adresáta je v RMD častejšie vyjadrená propriálnym pomenovaním dieťaťa (stálou referenciou pomocou substantíva), najmä hypokoristikom, ako osobným zámenom *ty* (pozri Graf 2).

Graf 2: Porovnanie výskytu personálnej deixy *ty* v nominative a pomenovania dieťaťa propriom v nominative v RMD od 6. do 36. mesiaca veku dieťaťa.

Propriálne pomenovanie dieťaťa a apelatívne pomenovanie matky sú dve najfrekventovanejšie substantíva v reči matiek orientovanej na dieťa do 1 roka (Brestovičová, 2013).

Ako ukazujú výsledky nášho rozsiahleho výskumu reči matiek orientovanej na dieťa do jedného roka,⁵ z osobných zámen je v RMD najpoužívanéjšie osobné pro-

⁵ Reč matky orientovanú na dieťa sme skúmali na korpuse nahrávok reči troch matiek orientovanej na vlastné prvorodené dieťa v rámci dizertačnej práce ako súčasť grantového projektu VEGA 1/0129/12

nomen *ty*,⁶ čo výrazne poukazuje na to, že smer a tému RMD určuje dieťa (porov. Brestovičová, 2014, s. 63). Pronomen *ty* možno hodnotiť ako univerzálny kontaktný prostriedok, ktorým sa obraciame na individuálneho partnera dialógu (porov. Kesselová, 2003, s. 26).

Matka približne do 1 roku veku dieťaťa komentuje stavy, deje a procesy, ktoré sa dieťaťa aktuálne týkajú, napr. *kde ty pozeráš?, jaj ty chceš pomádu do ruky a tak kopat?, aj ty sa chceš šibať*. Komunikácia matky je zameraná na dieťa („child-centered“, p. Toda – Fogel – Kawai, 1990, s. 280). Dieťa určuje smer komunikácie tým, že matka sleduje jeho záujmy a jeho prejavy. Reaguje na mimiku, gestiku a proxemiku dieťaťa, ako aj na kašeľ, plač, kýchnutie, pohyb a iné neverbálne správanie (porov. Brestovičová, 2014).

Hypertrofia osobného zámena *ty* zdôrazňuje operatívny charakter RMD a zameranie sa na dieťa. Tento jav upriamena pozornosti na dieťa je viditeľný aj pri porovnaní zastúpenia personálnej deixy *ty* a personálnej deixy *ja* v RMD počas obdobia 30 mesiacov (pozri Graf 3).

Graf 3: Porovnanie výskytu personálnej deixy *ty* a *ja* vo všetkých pádoch v RMD od 6. do 36. mesiacov veku dieťaťa.

Z grafu vyplýva, že najväčší rozdiel medzi zastúpením personálnej deixy *ja* a *ty* vo všetkých pádoch je do veku dieťaťa 18 mesiacov. Od 18 mesiacov do 3 rokov sa postupne výskyt zámen *ja* a *ty* vo všetkých pádoch v RMD vyrovnáva.

Aj v neskoršom veku dieťaťa (od 18 mesiacov do 3 rokov) je pozornosť matky stále zameraná na dieťa v zmysle filozofie, že „prirodzený, obojstranne uspokojujúci

Modelovanie rečového vývinu slovensky hovoriacich detí v ranom veku. Longitúda nahrávania bola 8 mesiacov u každej z matiek. Vek detí bol od 3. mesiaca do objavenia sa prvých slov u detí, t. j. približne do 1 roku.

⁶ Osobné zámena v RMD usporiadané vo frekvenčnom slovníku podľa absolútneho výskytu počas 24 hodín nahrávania (3 x 8): *ty* (1670), *on*, *ona*, *oni* (356), *ja* (351), *my* (248), *vy* (8). *Ty* bolo použité 5-krát viac ako *ja*.

a súčasne efektívny spôsob výchovy najmenších detí vychádza z pozorovania ich aktivity a z ponuky podnetov a činností, ktoré sú v súlade s ich aktuálnym záujmom“ (Kopřivová a kol., 2008, s. 250), avšak s pribúdajúcou jazykovou kompetenciou detí sa zastúpenie prítomnosti hovoriaceho v reči pomocou referencie personálnou deixou *ja* a zastúpenie adresáta (dieťaťa) pomocou referencie personálnou deixou *ty* vyrovnáva.

Aarre Laakso a Linda Smithová (2007)⁷ skúmajúci reč rodičov orientovaných na dieťa na veľkých anglických korpusoch metódami počítačnej lingvistiky uvádzajú, že v prípade slovíes pomenúvajúcich psychické stavy a procesy sa prvá osoba singuláru v RMD spája predovšetkým so slovesami vyjadrujúcimi istotu hovoriaceho (*bet* ,staviť sa (že)‘, *guess* ,domnievať sa‘, *think* ,myslieť si‘), kým druhá osoba singuláru sa spája hlavne so slovesami, ktoré vyjadrujú potreby a vôľu dieťaťa (*like* ,páčiť sa, chcieť“, *want* ,chcieť“, *need* ,potrebovať“), ktoré rodič komentuje ako potrebné, prijateľné alebo neprijateľné. Autori tieto výsledky interpretujú tak, že vo vzťahu rodič – dieťa je rodič ten, kto má vedomosti, kým dieťa je to, ktoré má potreby.

3.2 Pragmatické funkcie využitia zámena *ja* v RMD

Aké funkcie plní zámeno *ja* v RMD v slovenčine, v jazyku typu pro-drop, t. j. v takom, v ktorom je identifikátorom osoby relačná morféma verba, a osobné zámeno na identifikáciu osoby nie je nevyhnutné? Na zodpovedanie tejto otázky je potrebné pozrieť sa na výskyt zámena *ja* v nominatíve, kde sa ukáže jeho potreba pri vyjadrovaní špecifickej pragmatickej komunikačnej funkcie (PF). Opäť pripomíname fakt, že výskyt personálnej deixy *ja* je v RMD menej zastúpený v danom období ako výskyt personálnej deixy *ty*, a to aj v nominatíve (porov. Graf 4).

Graf 4: Porovnanie výskytu zámen *ty* a *ja* v nominatíve v RMD od 6. do 36. mesiacov veku dieťaťa.

⁷ Za odkaz vďačím M. Walkovej, spoluriešiteľke grantového projektu VEGA 1/0099/16 *Personálna a sociálna deiza v slovenčine (človek v jazyku, jazyk o človeku)*.

Počas skúmaného obdobia bola personálna deixa *ja* v RMD v nominatíve najčastejšie používaná v pragmatickej komunikačnej funkcii ZÁMER (pozri Graf 5), ktorá je extenziou PF KONSITUAČNÁ INFORMÁCIA. Kým PF KONSITUAČNÁ INFORMÁCIA je vyjadrenie, ktoré „sprevádza činnosť alebo sa týka aktuálnej komunikačnej situácie“ (Slančová, 2008, s. 73) a je jazykovým vyjadrením stavu vecí v aktuálnom tu a teraz, resp. stavu krátko pred momentom prehovoru, PF ZÁMER dopĺňa časovú paradigmatu o „stav sveta“ v blízkej budúcnosti (porov. Kesselová, 2016). Jazykovými indikátormi PF ZÁMER sú kombinácie zámena:

- a) *ja* + syntetické futúrum perfektíva (*ja otočím, ja fľašku dám okolo, ja nastrúham*),
- b) *ja* + analytické futúrum imperfektíva (*ja budem skákať*),
- c) *ja* + verbum *ísť* vo funkcii gramatickej morfémy blízkej budúcnosti (*ja idem zapnúť*).

Matka informuje dieťa o svojom konaní v blízkej budúcnosti, a tým sa mu približuje, napr. *viáš ja ťa rozveselím Janka* (6. mesiac); *a ja ti vyzlečiem zatiaľ tričko dobre?* (7. mesiac); *ja ťa trochu potiahnem* (7. mesiac); *a ja sa idem hrať s bábikou* (13. mesiac); *ja ti otvorím a dajme tam fazuľky* (14. mesiac); *ja ťa chytím* (15. mesiac); *a ja ťa konečne učeš* (25. mesiac); *počkaj ja ti kreslo posuniem a budeš robiť kolísku* (28. mesiac); *vyber mi a ja zaspievam a natočíme* (30. mesiac); *ja mu dám aj zapíť* (32. mesiac pri hre s medvedíkom); *a ja idem tú vetvičku tak tú vetvičku* (34. mesiac pri maľovaní); *tak ja ich vezmem* (35. mesiac pri ukladaní hračiek).

Graf 5: Zastúpenie pragmatických funkcií vo výpovediach s personálnou deixou *ja* počas 30 mesiacov výskumu.

Druhou najviac zastúpenou pragmatickou komunikačnou funkciou za skúmané obdobie vyjadrovanou použitím personálnej deixy *ja* v RMD v nominatíve je PF

HOVORENIE ZA INÉHO. Počas obdobia od pol roka veku dieťaťa do jeho tretieho roku je neustále prítomná symbolická hra matky s dieťaťom a od druhého roka aj dieťaťa samotného. To sa odráža na vysokom výskyte použitia zámena *ja* v hovorení za inú postavu v rolovej hre, napr. *ja som zajko* (8. mesiac), *Janka ja som prasiatko ahá, ja mám pekné labky červené* (10. mesiac); *ja bývam v tomto domčeku, ja som tvoja ochrankyňa* (12. mesiac, hovorí za handrovú bábijku); *ja som princezná* (13. mesiac, symbolická hra, matka má sieťku na hlave); *ja už musím ísť preč, ja už idem bývať k zvieratú* (21. mesiac, hovorí za postavu v rozprávke); *ja chcem ísť na Janku* (30. mesiac, hovorí za hračku); *a ja som macko už hladný* (32. mesiac); *ja som statočný pešáček a ja to tak nenechám* (33. mesiac, hovorí za šachovú figúrku).

Tretou najčastejšie sa vyskytujúcou PF vo výpovediach s personálnou deixou *ja* v nominatíve v RMD bola za skúmané obdobie PF POSTOJ, ktorú J. Kesselová (2016) vymedzuje ako vyjadrenie vzťahu k vlastnému výpovednému obsahu, k obsahu výpovede komunikačného partnera alebo k mimojazykovej skutočnosti. Táto PF sa objavuje v prvých mesiacoch obohatená o sému pochybnosť, napr. *joj len či ti to ja oblečiem* (6. mesiac); *tak ja neviem či ti to chutí, tak ja už neviem neviem že či chceš* (7. mesiac); *vlastne ja som mala dať tie teplé nohavičky* (17. mesiac); *ja viem že ty s tatom rada chodíš, ja myslím že to je pyžamko že v tom nemôžeme ísť* (22. mesiac); *čo je v tom mlynčeku ja neviem* (33. mesiac).

Medzi centrálné zastúpené PF v RMD za skúmané obdobie pri používaní deixy *ja* vo výpovediach matky patrí aj PF TEXTOVÁ RUTINA, ktorá sa identifikuje pri čítaní knížiek s dieťaťom a realizovaní estetických výtvorov, ako sú riekanky, básničky, spievanie piesní, napr. *ja by som ťa dievča ľúbil* (10. mesiac, pieseň); *ak máš dáke mrzutosti ukáž ja ti pomôžem* (12. mesiac, báseň); *ja mám červíka, aj ja* (15. mesiac, rozprávka Kuriatko a kačiatko); *ja na ňu dupi dupi dup!* (20. mesiac, pieseň); *a mala som ja psíka* (30. mesiac, pieseň).

Podobne PF KONSITUAČNÁ INFORMÁCIA je v skúmanom období zastúpená pomerne často. Matka komentuje svoju činnosť v situácii tu a teraz, prípadne tesne pred prehovorom. V prípade replík so zámenom *ja* sa na konsituačnú informáciu často navrstvuje PF PÚTANIE POZORNOSTI so zámerom dosiahnuť pozornosť dieťaťa, najmä ak je prítomný aj iný dospelý, napr. *a ja tu mám ešte pre teba pozri sa!* (13. mesiac v prítomnosti babky); *nebudeš? ale ja tu mám aj zemiaky* (30. mesiac); *veď ja mám vreckovku!* (31. mesiac); *ja lyžicou ukladám marhule áno* (34. mesiac pri pečeni), *ide mamí ó prepáč ja zase mám päť* (34. mesiac pri spoločenskej hre), *ja už dokončujem krídlo papagája* (34. mesiac pri maľovaní).

K širšiemu jadru PF vyjadrených zámenom *ja* v RMD patria PF VYSVETLENIE a PF POTVRDENIE POROZUMENIU DIEŤAŤU.

PF VYSVETLENIE sa vyskytlo raz v prvej nahrávke a najmä v posledných nahrávkach za skúmané obdobie. V nahrávke zo 6. mesiaca matka vysvetlila vlastnú intenciu dieťaťu, ktoré rozrušila, aj ako formu ospravedlnenia sa: *neplač zlatko ja som ťa chcela utrieť, ja som ťa chcela utrieť*. V inej nahrávke matka zdôvodnila

vlastnú činnosť: *a ja som ti dala strúhadlo vieš aby si postrúhala* (32. mesiac). V nahrávke z 34. mesiaca matka vysvetlila svoj výber hračky: *lebo ja som myslela že sa budeme hrať s týmito*. V tejto nahrávke (1) vysvetľuje aj, prečo je mokrá:

(1) *JAN: *mamka ty si si vypjatá?*

*MOT: *ja som zmokla.*

*MOT: *ja som bola kúpiť jogurtík vieš?*

vek: 2;09.15⁸

PF POTVRDENIE POROZUMENIU DIEŤAŤU sa väčšinou v RMD realizuje cez odpoveď s odkazom *ja viem*, ktorým matka súhlasne reaguje na aktivitu či zámer dieťaťa, napr. *noha # ja viem* (19. mesiac); *aj Janka má klobúčik ja viem* (22. mesiac); *veď tebe môžeme zabaliť túto hračku si si ju tu zabalila to ja už vidím* (22. mesiac); *ja už viem čo ty myslíš* (33. mesiac). V nahrávke z 36. mesiaca (2) matka potvrdzuje výpoveď dieťaťa, ktoré komentuje jej štýl ukladania hračiek do koša:

(2) *JAN: *a plečo ty vieš hajabaja?*

*MOT: *ja viem aj halabala aj pekne.*

*JAN: *aje plečo ty vieš ukjadat' hajabaja?*

*MOT: *a to je najrýchlejšie.*

vek: 2;11.15

K periférnym PF v skúmanom materiáli patrila PF OHRADENIE SA, ktorú J. Keselová (2016) interpretuje ako špecifickú podobu NESÚHLASU. Ide o námietku matky proti činnosti dieťaťa, ktorá istým spôsobom poškodzuje matku, napr. *Janka ja som ti vravela že ma nekuš* (17. mesiac). V nahrávke z 12. mesiaca v situácii, keď Janka plače, lebo nevie sama otvoriť kabelku (3), a matka jej chce pomôcť, sa matka ohradí, že jej vlastné počínanie nie je dôvodom pre plač dieťaťa:

(3) *MOT: *no čo tam je?*

*MOT: *tak sa pozri.*

%act: *Janka nemôže otvoriť kabelu.*

*JAN: *0 [=! kričí].*

*MOT: *dobré Janka ja ti ne.*

*MOT: *dobré Janka ja ti nič nerobim.*

*JAN: *0 [=! plače].*

*MOT: *pozri s a sama.*

*MOT: *sama sa pozri.*

*MOT: *nech sa pači.*

%act: *Janka sa upokojí.*

vek: 0;11.18

⁸ Vek dieťaťa sa v systéme CHAT udáva v poradí: rok; mesiac. deň.

Pre sociálnu rolu matky je typické, že potláča svoje chcenie vykonať nejaký dej na úkor túžob dieťaťa a skôr preferuje detské túžby. To sa ukazuje aj v našom materiáli, pretože PF VÔĽA je zastúpená okrajovo. V 30 hodinách nahrávok sa táto PF s použitím personálnej deixy *ja + chcem* objavila iba jeden raz: *ale ja chcem spievať tú pesničku* (36. mesiac).

Raz matka imitovala a zároveň interpretovala reč dieťaťa pri jeho kanonickom džavotaní ako *ja ja* v 11. mesiaci veku dieťaťa.

Z vývinového pohľadu na PF počas obdobia 30 mesiacov od pol roka do tretieho roku veku dieťaťa môžeme konštatovať, že jednotlivé PF sú zastúpené rovnomerne počas celého obdobia. Centrálne PF ZÁMER, PF HOVORENIE ZA INÉHO, PF POSTOJ, PF TEXTOVÁ RUTINA a PF KONSITUAČNÁ INFORMÁCIA sú prítomné takmer v každej nahrávke. Takisto PF POTVRDENIE POROZUMENIU DIEŤAŤU sa ukazuje v celom skúmanom období.

Naopak, PF VYSVETLENIE je väčšinou zastúpené až v posledných nahrávkach (pozri Graf 6).

Graf 6: Štruktúra pragmatických funkcií vo výpovediach so zámenom *ja* v nominatíve v RMD v jednotlivých nahrávkach od 6. do 36. mesiaca veku dieťaťa.

3.3 Pragmatické funkcie využitia zámena *ty* v RMD.

Najčastejšie zastúpenou pragmatickou komunikačnou funkciou (PF) v RMD vo výpovediach s personálnou deixou *ty* počas skúmaného obdobia bola PF KOMENTOVANIE ČINNOSTI DIEŤAŤA, ktorej častý výskyt vyplýva z obojstranne uspokojujúcej interakcie medzi matkou a dieťaťom, pri ktorej matka sleduje a komentuje činnosti

a záujmy dieťaťa. Dominantná je aj PF KOMENTOVANIE VÔLE U DIEŤAŤA, kde matka komentuje jeho chcenie.

Podobne PF KONTAKT (OTÁZKA) a PF POCHVALA sú najčastejšie sa vyskytujúce PF vo výpovediach s deixou *ty* v RMD popri PF KOMENTOVANIE ČINNOSTI DIEŤAŤA a PF KOMENTOVANIE VÔLE U DIEŤAŤA (pozri Graf 7). Spolu tvoria $\frac{3}{4}$ všetkých PF s referenciou na adresáta pomocou personálnej deixy *ty* v nominatíve v RMD.

PF KONTAKT (OTÁZKA), PF POCHVALA, PF VÝČITKA a PF INŠTRUKCIA sú zastúpené ako rovnocenné komunikačné intencie pri všetkých ostatných uvádzaných PF. Ide o kombinované komunikačné funkcie (porov. Slančová, 1999, 2014), pri ktorých sa nedá určiť, ktorá z nich je dominantná. Uvádzame ich v zátvorke popri danej PF, ale rátame s nimi ako s rovnocennými komunikačnými funkciami vyjadrovanými matkou v danej výpovedi orientovanej na dieťa.

Graf 7: Zastúpenie pragmatických komunikačných funkcií vo výpovediach s personálnou deixou *ty* v nominatíve v RMD za celé skúmané obdobie.

Výskyt PF KOMENTOVANIE ČINNOSTI DIEŤAŤA bol dominantný do dvoch rokov veku dieťaťa, od dvoch rokov sa vyskytuje menej, aj keď táto PF bola prítomná takmer v každej nahrávke, napr. *no ty to už s tým búchaš* (6. mesiac + PF VÝČITKA); *Janka jak ty otváraš pusku!* (7. mesiac + PF POCHVALA); *ty tak skúmaš* (8. mesiac); *kde ty ideš?* (9. mesiac + PF KONTAKT); *kde ty pozeráš?* (10. mesiac + PF KONTAKT); *ty ukladáš naspäť?* (11. mesiac + PF KONTAKT); *ty sa sama obliekaš* (12. mesiac + PF POCHVALA); *ty si našla sponku!* (13. mesiac); *kde ty ideš holá behať Janka?* (15. mesiac + PF VÝČITKA); *kde ty lezieš s tými prasiatkami?* (16. mesiac + PF VÝČITKA); *jaj ty dávaš mackovi odrobinky* (17. mesiac); *ty beháš dookola beháš dookola?* (18. mesiac + PF KONTAKT); *kde ty ideš?* (19. mesiac + PF KONTAKT); *ty si mi zbúrala dom!* (22. mesiac + PF VÝČITKA); *ty už si ma vyklepala* (24. mesiac, pri hre na skrývačku); *ty staviaš prasiatkam domček?* (26. mesiac + PF KONTAKT); *ty si vybaľuješ ten darček* (27. mesiac); *ty si sama taký krásny kostolík postavila?* (28.

mesiac + PF POCHVALA); *ta ty čo robíš?* (31. mesiac + PF VÝČITKA); *ty tu skáčeš* (32. mesiac + PF OPAKOVANIE VÝPOVEDE PO DIEŤATI); *píj ej ta ty si sa do toho pustila* (33. mesiac + PF POCHVALA); *ty si si kúpila tú látku na čo v obchodíku?* (34. mesiac + PF KONTAKT); *a čo ty balíš Janka na výlet knihy?* (35. mesiac + PF KONTAKT).

Ďalšou najviac zastúpenou PF v RMD je PF KOMENTOVANIE VÔLE U DIEŤAŤA. Vyskytuje sa rovnomerne zastúpená vo všetkých skúmaných nahrávkach. Matka sa od počiatku snaží interpretovať chcenie a zámery dieťaťa a rozpráva o nich, napr. *ne ty nechceš dobre dobre dobre* (6. mesiac); *áno ty chceš piť* (7. mesiac); *ty chceš ísť presne tam?* (9. mesiac + PF KONTAKT); *kde ty chceš ísť Janulka?* (10. mesiac + PF KONTAKT); *no ty chceš ísť k tete Janke* (11. mesiac); *ty asi chceš niečo trhať* (13. mesiac); *či ty chceš kopať?* (14. mesiac + PF KONTAKT); *ty chceš otvoriť chladničku?* (15. mesiac + PF KONTAKT); *ty s tým chceš hrkať* (18. mesiac); *a čo ty stade chceš vybrať?* (19. mesiac + PF KONTAKT); *ty nechceš nič hovoriť!* (22. mesiac + PF VÝČITKA); *aj ty sa chceš pozerat' či je modrý?* (23. mesiac + PF KONTAKT); *či ty si ho chceš otočiť?* (25. mesiac); *ty sa nechceš natáčať?* (28. mesiac + PF KONTAKT); *ty si chceš tiež dať?* (31. mesiac + PF KONTAKT); *varešky máme takúto alebo ty chceš takúto?* (34. mesiac + PF KONTAKT); *nie ty nechceš tento klavír?* (36. mesiac + PF KONTAKT).

Ďalšou dominantne sa vyskytujúcou PF vo výpovediach s použitím deixy ty v nominatíve v RMD je PF KOMENTOVANIE STAVU DIEŤAŤA. Vyskytuje sa najčastejšie, a to v každej nahrávke do jedného roka veku dieťaťa, napr. *ty si rada nahá?* (6. mesiac + PF KONTAKT); *ta ty si siláčka!* (7. mesiac + PF POCHVALA); *tak ty máš čielko spotené normálne z tej námahy* (8. mesiac); *to bolí ale ty sa tešíš však?* (9. mesiac + PF VÝČITKA); *Januška čo ty tam máš v hrdielku?* (10. mesiac + PF KONTAKT); *no ty máš malé ručinky* (11. mesiac + PF POCHVALA); *ty máš kde uško?* (12. mesiac + PF KONTAKT). Od jedného roka do približne dvoch rokov sporadicky, napr. *ty už si nastavená na knižočku však?* (15. mesiac + PF KONTAKT); *čo ty tu máš?* (25. mesiac + PF KONTAKT); od 25. mesiaca vyššie už len v jednej nahrávke z 33. mesiaca pri hre šachu: *a ty máš obidve veže vybité, ty máš biele Jani*.

Počas celej longitudúdy sa rovnomerne vyskytuje v RMD PF KOMENTOVANIE KOGNITÍVNYCH SCHOPNOSTÍ DIEŤAŤA niekedy spájaná s PF POCHVALA, napr. *ako ty si ma rozumela* (6. mesiac + PF POCHVALA); *a ty myslíš že to je mlieko na pitie?* (7. mesiac + PF KONTAKT); *my vieme že ty vieš kde má bába oči* (12. mesiac); *ty už vieš # lebo tie detičky sú aj tu v Bola raz jedna trieda* (15. mesiac + PF POCHVALA); *Janička a ako si to ty vymyslela tú riekanku?* (23. mesiac + PF KONTAKT); *ty si vymýšľaš rozprávočku?* (28. mesiac + PF KONTAKT); *ty ma spoznáš dobre* (32. mesiac); *ja už viem čo ty myslíš* (33. mesiac).

PF KOMENTOVANIE FYZICKÝCH SCHOPNOSTÍ DIEŤAŤA často spolu s pochvalou je hojne zastúpená v každej nahrávke do 17. mesiaca, potom sme ju už nezaznamenali, napr. *jak ty nožkami vieš šibrinkovať* (6. mesiac + PF POCHVALA); *no ako ty*

vieš plávať! (7. mesiac + PF POCHVALA); *ty sa vieš ale pekne chytať* (8. mesiac + PF POCHVALA); *tak ty ju vládzeš* (9. mesiac + PF POCHVALA); *ó ty stojíš!* (10. mesiac + PF POCHVALA); *otoč sa na ocka aby videl ako ty vieš otáčať knižku* (11. mesiac + PF INŠTRUKCIA); *ne ty sama to vieš dať* (12. mesiac + PF INŠTRUKCIA); *a ved' ty vieš ukázať kde má mamka nos* (13. mesiac + PF VÝČITKA); *ty vieš hrať na flaute* (15. mesiac + PF POCHVALA); *a ved' ty vieš pekne sedieť v kresle nie tak stáť* (16. mesiac + PF VÝČITKA).

PF OPAKOVANIE VÝPOVEDE DIEŤAŤA so striedavou referenciou sme zaznamenali až od 31. mesiaca veku dieťaťa (4) ako prejav aktívneho počúvania matky, ale zároveň s PF KONTAKT.

- (4) *MOT: *ták #ja už som doma.*
 *JAN: *ja ne šom.*
 %com: *ne šom=nie som*
 *MOT: *ty ešte nie si?*

V nahrávke z 32. mesiaca sa opakovanie po dieťati prvýkrát spája s PF KONTAKT (5) a druhýkrát sa používa didakticky ako oprava jeho výpove (5).

- (5) *JAN: *tak skáčem*
 *MOT: *takto ty skáčeš?*
 *JAN: *pysk tu stáče.*
 *MOT: *ty tu skáčeš.*

V tej istej nahrávke z 32. mesiaca je ďalšie opakovanie po dieťati prejavom akceptácie jeho činnosti aj jeho reči (6).

- (6) *JAN: *ja len vyďobkávam nič si z toho nejeb.*
 *MOT: *nič si z toho nerobím ty takto vyďobkávaš.*

Opakovanie je zároveň potvrdením výpovede dieťaťa a súhlasom (7), (8).

- (7) *JAN: *a ja nehľadám kostíhoj.*
 *MOT: *ty nehľadaj.*
 vek: 2;07.15 (32. mesiac)

- (8) *JAN: *ja nie som Janka iba dievčatko.*
 *MOT: *ty si dievčatko.*
 vek: 2;10.17 (35. mesiac)

Opakovanie po dieťati ako prejav súhlasu sa vyskytuje aj pri striedaní rolí v dialógu s použitím personálnej deixy *ty* pri referovaní na dieťa (9), (10).

- (9) *JAN: *Janta.*
 *MOT: *to si bola ty hej.*
 vek: 2;09.15 (34. mesiac)

- (10) *JAN: *aj ja.*
 *MOT: *aj ty áno.*
 vek: 2;09.15 (34. mesiac)

Menej zastúpenou PF s personálnou deixou *ty* je PF ROLOVÁ HRA, pri ktorej *ty* nereferuje na dieťa, ale na postavu v rolovej hre, napr. *bobrík a ty máš aj nohavičky?, bobrík a ty máš aj tričko?, a ty máš aj chvost?* (20. mesiac).

Pod PF ROLOVÁ HRA sme zaradili aj príklady zo symbolickej hry dieťaťa, ktoré boli viac zastúpené, napr. v 27. mesiaci (11):

- (11) *JAN: *Sanduška valčekuje.*
 *MOT: *ty si Sandruška teraz?*
 *MOT: *ty si mama dobre.*
 vek: 2;02.16

V tejto hre je dôležité predstieranie a zámena osôb, napr. *hehé # ty si bubačik?* (22. mesiac + PF KONTAKT); *ty si tatík a Janička je Hanka aha dobre* (27. mesiac); *ty si baletka postav sa zlatko kuk a zatancuj mi* (28. mesiac); *hej ty si had a teraz ide iné zvieratko a pýta sa uhádneš kto som?* (35. mesiac).

Z vývinového pohľadu ide počas celého skúmaného obdobia o konzistentné zastúpenie takých pragmatických komunikačných funkcií, ako sú KOMENTOVANIE VÔLE U DIEŤAŤA, KONTAKT, POCHVALA, VÝČITKA a INŠTRUKCIA. K PF s deixou *ty* vyskytujúcich sa počas celého obdobia patrí aj PF KOMENTOVANIE KOGNITÍVNYCH SCHOPNOSTÍ DIEŤAŤA (porov. Graf 8).

Naopak, PF KOMENTOVANIE ČINNOSTI DIEŤAŤA je najviac zastúpená do dvoch rokov veku dieťaťa a potom jej výskyt pozvoľna ustupuje, podobne PF KOMENTOVANIE FYZICKÝCH SCHOPNOSTÍ U DIEŤAŤA s kombinovanou PF POCHVALA sa vyskytujú v reči matky len do 17. mesiaca veku dieťaťa, takisto PF KOMENTOVANIE STAVU DIEŤAŤA je najviac zastúpená len do jedného roka veku dieťaťa.

Avšak z vývinového pohľadu s narastajúcim vekom dieťaťa pribúda nová PF OPAKOVANIE VÝPOVEDE PO DIEŤATI s použitím deixy *ty* referujúcej na dieťa, vyjadrujúca opakovaním po dieťati matkin prejav jeho počúvania a akceptácie jeho príspevku do dialógu a zároveň porozumenia mu. Táto pragmatická komunikačná funkcia sa systematicky objavuje až od 31. mesiaca veku.

Podobne PF ROLOVÁ HRA s personálnou deixou *ty* sa vyskytuje až od 20. mesiaca veku dieťaťa na rozdiel od situácie pri využívaní personálnej deixy *ja* vo výpovediach matky, kde PF HOVORENIE ZA INÉHO počas rolovej (symbolickej) hry patrí k najčastejším pragmatickým komunikačným funkciám v RMD vyskytujúcim sa v reči matky už od 8. mesiaca veku dieťaťa.

Graf 8: Vývinový pohľad na štruktúru pragmatických komunikačných funkcií výpovedí s personálnou deixou *ty* v nominatíve v RMD od 6. do 36. mesiaca veku dieťaťa.

4. ZÁVER

Longitudinálna prípadová štúdia o personálnej deixe *ja* a *ty* v RMD poukazuje na variabilitu registra reči matky orientovanej na dieťa.

S narastajúcou jazykovou kompetenciou u dieťaťa zhruba od 18 mesiacov veku sa mení zastúpenie personálnej deixy *ja* a personálnej deixy *ty* v reči matky orientovanej na dieťa. Od 18 mesiacov do troch rokov veku dieťaťa postupne klesá hypertrofia referencie na dieťa pomocou personálnej deixy *ty* a narastá počet autoreferencií pomocou deixy *ja*. Referovanie na hovoriaceho a adresáta sa vo vzájomnom dialógu pri striedaní rolí postupne vyrovnáva.

S narastajúcim vekom dieťaťa sa menia aj pragmatické komunikačné funkcie v RMD vyjadrované týmito personálnymi deixami v nominatíve. Centrálné PF výpovedí so zámenom *ja* v RMD ako ZÁMER, POSTOJ, HOVORENIE ZA INÉHO, TEXTOVÁ RUTINA, POTVRDENIE VÝPOVEDE DIEŤAŤA a iné sú zastúpené takmer v každej nahrávke počas celého skúmaného obdobia. Avšak v 33. mesiaci veku dieťaťa čoraz častejšie pribúda špecifická PF, a to PF VYSVETLENIE DIEŤAŤU.

Centrálné PF výpovedí so zámenom *ty* v RMD ako PF KOMENTOVANIE ČINNOSTI DIEŤAŤA, PF KONTAKT (OTÁZKA), PF POCHVALA, PF KOMENTOVANIE VÔLE U DIEŤAŤA a PF patriace do širšieho frekvenčného jadra ako PF VÝČITKA, PF INŠTRUKCIA, PF KOMENTOVANIE KOGNITÍVNYCH SCHOPNOSTÍ DIEŤAŤA a PF KOMENTOVANIE STAVU DIEŤAŤA sa vyskytujú počas celého obdobia. Avšak PF KOMENTOVANIE STAVU DIEŤAŤA sa vyskytuje najmä do jedného roka veku dieťaťa

a PF KOMENTOVANIE ČINNOSTI DIEŤAŤA je zastúpená dominantne do dvoch rokov veku dieťa. Navyše PF KOMENTOVANIE FYZICKÝCH SCHOPNOSTÍ DIEŤAŤA sa vyskytuje len do 17. mesiaca veku dieťaťa.

Naopak, PF ROLOVÁ HRA s použitím deixy *ty* sa vyskytuje až od 20. mesiaca a PF OPAKOVANIE VÝPOVEDE PO DIEŤATI ako prejav jeho akceptácie a porozumenia mu sa systematicky objavujú až od 31. mesiaca veku.

Bibliografia

ASLIN, Richard N. – WOODWARD, Julide Z. – LAMENDOLA, Nicholas P. – BEVER, Thomas G.: Models of word segmentation in fluent maternal speech to infants. In: *From Signal to Syntax. Bootstrapping From Speech to Grammar in Early Acquisition*. Eds. J. L. Morgan – K. Demuth. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates, Inc. 1996, s. 117 – 134.

BALDWIN, Dare A.: Infants' contribution to the achievement of joint reference. In: *Child Development*, 1991, roč. 62, č. 5, s. 875 – 890.

BRESTOVIČOVÁ, Alexandra.: Prototypová lexika v reči matiek orientovanej na dieťa. In: *Usta ad Albim BOHEMICA*, 2013, roč. 13, č. 2, s. 10 – 18. Dostupné na: http://www.pf.ujep.cz/files/KBO/USTA/Usta_2013-2.pdf...

BRESTOVIČOVÁ, Alexandra: Pronominá v reči matky orientovanej na dieťa. In: *Registre jazyka a jazykovedy II. Na počesť Daniely Slančovej*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta 2014, s. 61 – 68. Dostupné na: <http://www.pulib.sk/web/kniznica/elpub/dokument/Kesselova4>

DOMINEY, Peter – DODANE, Christelle: Indeterminacy in language acquisition: the role of child directed speech and joint attention. In: *Journal of Neurolinguistics*, 2004, roč. 17, č. 2 – 3, s. 121 – 145. Dostupné na: www.elsevier.com/locate/jneuroling

KAPALKOVÁ, Svetlana – SLANČOVÁ, Daniela – BÓNOVÁ, Iveta – KESSELOVÁ, Jana – MIKULAJOVÁ, Marína: Hodnotenie komunikačných schopností detí v ranom veku. Bratislava: Slovenská asociácia logopédov 2010. 110 s.

KARRASS, Jan – BRAUNGART-RIEKER, Julia M. – MULLINS, Jennifer – BURKE LEFEVER, Jennifer: Processes in language acquisition: the roles of gender, attention, and maternal encouragement of attention over time. In: *Journal of Child Language*, 2002, roč. 29, č. 2, s. 519 – 543.

KESSELOVÁ, Jana: Morfológia v komunikácii detí. Prešov: Vydavateľstvo Anna Nagyová 2003. 149 s.

KESSELOVÁ, Jana: Konštruovanie egocentrizmu: pragmatika – gramatika – kognícia. 2016. (v tlači)

KOPŘIVOVÁ, Tatjana – KOPŘIVA, Pavel – NOVÁČKOVÁ, Jana – NEVOLOVÁ, Dobromila: Respektovat a být respektován. Spirála 2008. 286 s.

LAAKSO, Aarre – SMITH, Linda B.: Pronouns and verbs in adult speech to children: A corpus analysis. In: *Journal of Child Language*, 2007, roč. 34, č. 1, s. 725 – 763.

MITROVÁ, Adela – SABOL, Ján – SLANČOVÁ, Daniela – ZIMMERMANN, Július: Realizácia suprasegmentálnych javov v reči orientovanej na dieťa. In: *Slovenská reč*, 2006, roč. 71, č. 1, s. 3 – 17.

PENMAN, Robyn – CROSS, Toni – MILGROM-FIREDMAN, Jeannette – MEARES, Russel: Mothers' speech to prelingual infants: a pragmatic analysis. In: *Journal of Child Language*, 1983, roč. 10, č. 1, s. 17 – 34.

SLANČOVÁ, Daniela: Reč autority a lásky. Reč učiteľky materskej školy orientovaná na dieťa – opis registra. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta 1999. 278 s.

SLANČOVÁ, Daniela – ZAJACOVÁ, Stanislava: Komunikačný register ako prostriedok verbálnej socializácie dieťaťa. In: Jazyk a komunikácia v súvislostiach II. Ed. O. Orgoňová. Bratislava: Univerzita Komenského 2007, s. 153 – 163.

SLANČOVÁ, Daniela: Pragmatické funkcie vo vývine rečovej činnosti (v prvých osemnástich mesiacoch života dieťaťa). In: Štúdie o detskej reči. Ed. D. Slančová. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta 2008, s. 67 – 120.

SLANČOVÁ, Daniela – SLANČOVÁ, Terézia: Reč pohybu, autority a súdržnosti. Pragmatická analýza trénerského komunikačného registra v komunikácii s hráčmi kolektívnych loptových hier staršieho školského veku. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Fakulta športu 2014. 282 s.

Štúdie o detskej reči. Ed. D. Slančová. Jazykovedný zborník 33 (AFPh UP 193/275). Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Filozofická fakulta 2008. 355 s.

TODA, Sueko – FOGEL, Alan – KAWAI, Masatoshi: Maternal speech to three-month-old infants in the US and Japan. In: *Journal of Child Language*, 1990, roč. 17, č. 1, s. 279 – 294.